

Bayramzadə T.E.*

DOI: 10.25108/2304-1730-1749.iolr.2019.60.30-55

**Vəzifə səlahiyyətlərini aşma cinayətlərinin tədqiqində
cinayət tərkibinin təhlili**

Xülasə: Hər hansı bir şəxsin cinayət məsuliyyətinə alınması və təqsirləndirilməsi üçün onun törətdiyi əməldə cinayət hüquq normasında göstərilən müəyyən növə daxil olan cinayətin əlamətləri aşkar olunur. Həmçinin, bu əlamətlərin köməyi ilə törədilən əməlin cinayət hüquq normasında göstərilən cinayətlər sinfinə mənsubluğu müəyyənləşdirilir. Cinayət hüquq elmində belə əlamətlərin cəminə cinayət tərkibi adı verilmişdir.

Ədəbiyyatda cinayət tərkibinin əlamətləri ilə yanaşı, cinayət tərkibinin elementləri ifadəsi də tez-tez işlədilir. Cinayət tərkibinin elementi tərkibin struktur hissəsi olub, qanunla cinayət sayılan əməlin müxtəlif tərəflərinə (obyektə, obyektiv cəhətə, subyektə, subyektiv cəhətə) uyğun gələn qrup ünsürləridir.

Vəzifə səlahiyyətlərini aşma cinayətlərində cinayətin obyektivi dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının normal fəaliyyətidir. Cinayətin obyektiv cəhəti həm fəal hərəkətlə, həm də hərəkətsizliklə edilə bilər.

Ümumiyyətlə, cinayətin obyektinin izahlı ilə bağlı cinayət hüququ nəzəriyyəsində fərqli mövqelərə də rast gəlinir. Bu fərqli mövqelərə baxmayaraq yekun olaraq belə bir fikir yürüdülmür ki, cinayətin obyektinin düzgün müəyyən edilməsi ictimai təhlükəli əməlin mahiyyətini, onun hüquqi təbiətini müəyyən etməyə, konkret ictimai təhlükəli əməli düzgün tövsif etməyə, mübahisəli məqamlarda ayrı-ayrı cinayət tərkiblərini bir-birindən fərqləndirməyə və s. imkan verir.

Vəzifə səlahiyyətlərini aşma cinayətləri subyektiv cəhətdən birbaşa və ya

* **Bayramzadə Tural Etibar oğlu** - AMEA Hüquq və İnsan Haqları İnstitutunun "Cinayət hüququ və Cinayət prosesi" şöbəsinin böyük elmi işçisi (Azərbaycan). E-mail: marshall.bt@mail.ru

dolayı qəsdlə edilə bilər. Vəzifə səlahiyyətlərini aşmanın subyektivi vəzifəli şəxsdir. Ümumiyyətlə, vəzifə cinayətlərinin subyektivi ancaq vəzifəli şəxs ola bilər, hərbi cinayətlərin subyektivi ancaq hərbi qulluqçu, yaxud da müddətli hərbi xidmətdə olan şəxs olur.

Sözü gedən cinayətlərin subyektivi olmaq üçün şəxsin fiziki, anlaqlı olması, qanunla müəyyən edilən yaş həddinə çatması kifayət deyildir. Bunun üçün subyektivi həm də müəyyən əlavə xüsusiyyətlərə malik olmalıdır. Cinayət hüququnda cinayətin subyektivi üçün zəruri olan əlamətlərlə yanaşı, əlavə əlamətlərlə xarakterizə olunan subyektivi xüsusi subyektivi deyilir.

Açar sözlər: vəzifə səlahiyyətlərini aşma; vəzifə cinayətləri; vəzifəli şəxs; cinayət tərkibi; cinayətin obyektivi; cinayətin subyektivi; xüsusi subyektivi; cinayət məsuliyyəti.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsində cinayət hesab edilən əməllərin dəqiq siyahısı göstərilmişdir. Eyni zamanda cinayət qanunu cinayət sayılan əməllərin adını qeyd etməklə yanaşı, həm də hər növə daxil olan cinayət əməlləri üçün xarakterik olan tipik əlamətləri göstərir. Hər hansı bir şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi və təqsirləndirilməsi üçün onun törətdiyi əməldə cinayət hüquq normasında göstərilən müəyyən növə daxil olan cinayətin əlamətləri mövcud olmalıdır. Həmçinin, bu əlamətlərin köməyi ilə törədilən əməlin cinayət hüquq normasında göstərilən cinayətlər sinfinə mənsubluğu müəyyənləşdirilir. Cinayət hüquq elmində belə əlamətlərin cəmi – cinayət tərkibi adlanır.

Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsinin 3-cü maddəsində deyilir: “Yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır” [3].

İlk növbədə, cinayətlərin tərkib əlamətlərinin qanunun hansı hissəsində

nəzərdə tutulduğunu qeyd edək.

Cinayət tərkibinin əlamətləri öncə CM-in Xüsusi hissəsinin maddələrinin dispozisiyasında göstərilir. Cinayət tərkibinin digər əlamətləri, adətən dispozisiyaya deyil, cinayət qanunun Ümumi hissəsinin maddələrinə daxil edilir (CM-in 2, 3, 14, 20, 25, 26, 31-ci maddələri). Belə əlamətlər konkret tərkiblər üçün ümumi olan əlamətlərdir.

Bütün hallarda cinayətin subyektı olmaq üçün qanunla müəyyən edilən yaş həddinə çatmaq, anlaqlı olmaq tələbi qoyulur. Lakin cinayət qanunun Xüsusi hissəsinin heç bir dispozisiyasında subyektlə bağlı bu əlamət nəzərdə tutulmur. Bütün konkret tərkiblər üçün bu əlamət ümumi olduğundan cinayət qanunun Ümumi hissəsinin 20-ci maddəsinə daxil edilmişdir [6, s. 113-114].

Ədəbiyyatda cinayət tərkibinin əlamətləri ilə yanaşı, cinayət tərkibinin elementləri ifadəsi də tez-tez işlədilir. Cinayət tərkibinin elementi tərkibin struktur hissəsi olub, qanunla cinayət sayılan əməlin müxtəlif tərəflərinə (obyektə, obyektiv cəhətə, subyektə, subyektiv cəhətə) uyğun gələn qrup ünsürləridir.

Cinayətin obyektı kriminal qəsdlərdən qorunan ictimai münasibətlərdir. Cinayətin obyektinin cinayətin tövsifi üçün, cinayətin xarakterinin və təhlükəlilik dərəcəsinin müəyyən edilməsi üçün mühüm əhəmiyyəti vardır.

Cinayətin obyektinin düzgün müəyyən edilməsinin nəinki nəzəri, həm də mühüm təcrübi əhəmiyyəti vardır. Bu onunla izah edilir ki, cinayətin obyektinin düzgün müəyyən edilməsi ictimai təhlükəli əməlin mahiyyətini, onun hüquqi təbiətini müəyyən etməyə, konkret ictimai təhlükəli əməli düzgün tövsif etməyə, mübahisəli məqamlarda ayrı-ayrı cinayət tərkiblərini bir-birindən fərqləndirməyə və nəticədə, ümumiyyətlə, cinayət hüquq normalarının qüvvəsinin şamil olunduğu sərhədləri dəqiqləşdirməyə imkan verir [8, s. 176-177].

İ.B. Ağayev yazır ki, "...obyekt cinayəti törədən şəxsə qarşı durur, yəni təqsirkar qanuna zidd olan söylərini özündən kənar edərək ona qarşı yönəlir. Cinayətin obyektı törədilmiş əməlin sosial mahiyyətini və onun ictimai təhlükə-

liliyini əhəmiyyətli dərəcədə müəyyənləşdirir, onun yönümünü göstərir. Törədilmiş əməlin xarakteri və ictimai təhlükəliliyi cinayətkar əməlin qəsd etdiyi obyektin dəyərindən asılıdır” [1, s. 30].

Bu mülahizənin doğru olduğu qənaətinə gələrək, qeyd etmək istərdik ki, qəsd edilən obyektin sosial dəyəri nə qədər yüksək olarsa, törədilmiş əməlin də ictimai təhlükəliliyi bir o qədər böyük olur. Çünki ictimai həyatda insandan dəyərli olan heç bir sosial varlıq və ya xüsusi dəyərə malik başqa bir obyekt yoxdur.

Cinayət hüququ elmində hamılıqla qəbul olunmuşdur ki, cinayətin subyektiv cəhəti əqli, iradi və emosional maraqlarla, bunların müxtəlif çalarları ilə və həm əməlin özünə, həm də onunla bağlı olan, eləcə də ondan əvvəl gələn, onunla eyni bir vaxtda mövcud olan və ya gələcək zamana aid olan birləşmələrdə ifadə olunur. [1, s. 205].

Cinayətin subyektini səciyyələndirmək üçün cinayət qanunu tərəfindən cinayət tərkibi anlayışına xüsusi əlamətlər daxil edilmişdir. Məsələn, hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyektini yalnız hərbi qulluqçular, ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin subyektini həm istintaq və məhkəmə orqanlarının əməkdaşları, həm də adi vətəndaşlar ola bilər. Elə kateqoriya cinayətlər vardır ki, onların dairəsi qanun normasının (maddənin) dispozisiyasından subyekt aydın olur. Xəstəyə kömək göstərməməsi (subyekt qismində yalnız müalicə həkimi çıxış edə bilər), yaxud gəmi kapitanının fəlakətə uğrayanlara kömək göstərməməsini (subyekt qismində yalnız gəmi kapitanı çıxış edir) və s. misal göstərmək olar.

Cinayət hüququnda cinayətin subyektini, cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai təhlükəli əməli qəsdən, yaxud ehtiyatsızlıqdan törədərkən qanunla müəyyən edilən yaş həddinə çatmayan, anlaqlı olan, ayrı-ayrı hallarda müvafiq normalarda göstərilən bəzi xüsusi əlamətlərə malik olan fiziki şəxslər başa düşülür [7, s. 257].

Elə cinayət növləri də vardır ki, belə cinayətlərin subyektini olmaq üçün şəxsin fiziki, anlaqlı olması, qanunla müəyyən edilən yaş həddinə çatması kifayət deyildir. Bunun üçün subyekt həm də müəyyən əlavə xüsusiyyətlərə malik

olmalıdır. Cinayət hüququnda cinayətin subyekti üçün zəruri olan əlamətlərlə yanaşı, əlavə əlamətlərlə xarakterizə olunan subyektə xüsusi subyekt deyilir. Ayrı-ayrı növdən olan cinayətləri xarakterizə edərkən qanunvericilik subyektlərin dairəsini konkretləşdirmək məqsədilə əlavə – xüsusi subyekt əlamətlərindən də istifadə edir.

Xüsusi subyekt üçün xarakterik olan belə əlamət vəzifə mövqeyi ilə, işdə onun üçün müəyyən edilən səlahiyyət dairəsi ilə, hərbi mükəlləfiyyət və ya hərbi qulluqla, peşə ilə və s. bu kimi xüsusiyyətlərlə bağlı ola bilər. Məsələn, vəzifə cinayətlərinin subyekti ancaq vəzifəli şəxs ola bilər, hərbi cinayətlərin subyekti ancaq hərbi qulluqçu, yaxud da müddətli hərbi xidmətdə olan şəxs olur.

Xüsusi subyekt ümumi əlamətlərlə yanaşı, cinayətin spesifik xüsusiyyətlərini əks etdirən, cinayət hüquq normasının dispozisiyasında göstərilən əlavə əlamətlərə malik olan subyektə deyilir. Normanın dispozisiyasında xüsusi subyektə aid əlamətin nəzərdə tutulması onu göstərir ki, qanunla müəyyən edilən yaş həddinə çatmış, fiziki anlaqlı şəxslər belə spesifik əlamətə malik olmadan müəyyən kateqoriya cinayətin subyekti ola bilməzlər.

Cinayət qanunvericiliyi xüsusi subyekti xarakterizə edən əlaməti tərkibə daxil etməklə müəyyən növ cinayətə görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin dairəsini konkretləşdirir. Başqa sözlə, müəyyən növ cinayətləri ancaq işinin xarakterinə və tutduğu vəzifəsinə görə xüsusi funksiyanı yerinə yetirən şəxslər törədə bilər. Belə şəxslərin məsuliyyətini nəzərdə tutan tərkiblər xüsusi subyektli tərkiblər adlanır. Xüsusi subyekt əlaməti cinayətkarın şəxsiyyətini müxtəlif cəhətdən – işdəki və ya xidmətdəki qulluq mövqeyini, vəzifəni, peşəni, hərbi vəzifələri, ailə vəziyyətini və s. xarakterizə edir.

Cinayət hüquq nəzəriyyəsində konkret cinayət tərkibi ilə yanaşı Xüsusi və Ümumi cinayət tərkibi anlayışı da fərqləndirilir. Konkret cinayət tərkibləri cinayətin dörd ünsürünə uyğun qurulur.

Konkret cinayət tərkiblərinə daxil olan əlamətləri ümumiləşdirməklə ümumi

cinayət tərkibi anlayışı yaradılır. Konkret cinayət tərkibi müəyyən növ cinayətlər haqqında hüquqi anlayış olduğu halda, ümumi cinayət tərkibi bütün konkret cinayət tərkibləri haqqında anlayışdır.

Konkret və ümumi cinayət tərkibləri ilə yanaşı, xüsusi cinayət tərkibləri də fərqləndirilir. Xüsusi cinayət tərkibi cinayət qanunu ilə müəyyən edilən eyni qrupa daxil olan cinayətləri xarakterizə edən ümumi hüquqi əlamətlərin məcmusudur. Belə ki, xüsusi təhlükəli dövləti cinayətlərin, vəzifə və hərbi cinayətlərin obyektlərinin, obyektiv cəhətlərinin, subyekt və subyektiv cəhətlərinin ümumi əlamətlərinin olması, onlara konkret cinayət tərkiblərindən kənarında baxmağa imkan verir.

Bir sıra normalar üzrə cinayətin subyektini müəyyən edərkən qanunverici ancaq müəyyən dövlət sistemində mənsub işçiləri xarakterizə edən əlamətlərdən istifadə etmişdir. CM-in Xüsusi hissəsinin 32-ci fəslində nəzərdə tutulan normalar qrupu ədalət mühakiməsi əleyhinə edilən cinayətlərə görə məsuliyyət müəyyən edir. Burada təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror, hakim, ekspert, məhkum və s. xüsusi subyekt kimi nəzərdə tutulur...

Qanunda xüsusi subyektə nəzərdə tutulan tərkiblər çoxdur və xüsusi subyektə xarakterizə edən əlamətlərin təsnifi aşağıdakı qaydada aparıla bilər.

1) şəxsin dövlətdəki hüquqi vəziyyəti üzrə: Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı (CM-in 274-cü maddəsi), əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs (CM-in 276-cı maddəsi);

2) demoqrafik əlamətlər üzrə: cinsinə görə kişi (CM-in 149-cü maddəsi), yaş həddinə görə yetkinlik yaşına çatmış şəxslər (CM-in 152-ci maddəsi);

3) ailə və qohumluq münasibətləri üzrə: valideynlər, qəyyumlar (CM-in 175-ci maddəsi);

4) hərbi mükəlləfiyyətlə bağlı münasibətlər üzrə: hərbi xidmətə çağırış yaşına çatmışlar, hərbi mükəlləfiyyətli şəxslər (CM-in 321-ci maddəsi), hərbi qulluqçular (CM-in 327-353-cü maddələri);

5) vəzifə mövqeyi üzrə: vəzifəli şəxs (CM-in 308, 309, 311, 313, 314-cü maddələri);

6) xüsusi dövlət sistemində işləyən şəxslərin vəzifə mövqeyinə görə: təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror, hakim (CM-in 290-cı, 291-ci, 292-ci və 295-ci maddələri);

7) peşə vəzifələri üzrə: həkim, tibb və əczaçılıq sahəsi işçiləri (CM-in 138, 141, 142-ci maddələri);

8) icra etdiyi işin xarakterinə görə: dövlət sirrinin saxlanması etibar edilən şəxslər (CM-in 284, 285-ci maddələri), seçki komissiyasının üzvləri (CM-in 161-ci maddəsi), dəmiryolu, su və hava nəqliyyatı işçiləri (CM-in 262-ci, 265-ci maddələri), gəmi kapitanı (CM-in 269-cu maddəsi), ticarət, ictimai iaşə, məişət xidməti və kommunal təsərrüfat müəssisələri işçiləri, əhaliyə məişət xidməti göstərən sahənin işçiləri (CM-in 270-ci maddəsi);

9) vətəndaşların dövlət qarşısındakı bəzi öhdəçiliklərinin xarakterinə görə: şahid, zərərçəkmiş şəxs, ekspert (CM-in 297, 298-ci maddələri);

10) zərərçəkmiş şəxsə münasibətdə şəxsin xüsusi vəziyyətinə görə: zərərçəkənin maddi və sair cəhətdən təqsirkardan asılı olması, zərərçəkənə qayğı göstərməli olan şəxs (CM-in 125-ci, 174-cü və s. maddələri);

11) Residiv əlaməti ilə bağlı olan xüsusi subyektlər – (CM-in 177.3.3-cü, 182.3.4-cü, 184.3.3-cü, 235.4.4-cü maddələri) [6, s. 273-275].

Qanunda xüsusi subyekti nəzərdə tutan tərkiblər çoxdur. Bunlarda biri də vəzifə səlahiyyətlərini aşma cinayətidir.

Bu cinayətin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, vəzifəli şəxsin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətlərindən kənara çıxan hərəkətlər etməsi fiziki və ya hüququ şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə, yaxud cəmiyyət və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeələrinə mühüm zərər vurmuş olur. Nəticədə həm insan və vətəndaşın konstitusiyaya hüquq və azadlıqları, həm də dövlət orqanlarının normal fəaliyyəti pozulur.

Qeyd edilən cinayətin obyektı dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının normal fəaliyyətidir. Əlavə obyekt qismində fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqları və qanuni mənafeleəri, cəmiyyətin və dövlətin qanunla qorunan mənafeleəri çıxış edir.

Vəzifə səlahiyyətlərini aşmanın obyektiv cəhəti üç zəruri əlaməti özündə əks etdirir:

1) vəzifə səlahiyyətlərini aşmada ifadə olunan hərəkətlər;

2) fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeleərinə, yaxud cəmiyyət və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeleərinə mühüm zərər vurmada ifadə olunan ictimai təhlükəli nəticə;

3) əməllə nəticə arasında səbəbli əlaqənin olması.

4) Bu cinayətin obyektiv cəhətinə daxil olan əməl vəzifəli şəxsin öz səlahiyyətlərindən kənara çıxan hərəkətlər etməsində ifadə olunur. “Hakimiyyət səlahiyyətindən və ya qulluq mövqeyindən sui-istifadə etmək, hakimiyyət və ya qulluq səlahiyyətini aşmaq, səhlənkarlıq və vəzifə saxtakarlığı haqqında işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” SSRİ Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 mart 1990-cı il tarixli 4 sayılı qərarının 11-ci bəndində vəzifə səlahiyyətlərini aşmanın aşağıdakı əsas növləri göstərilmişdir: 1) vəzifəli şəxsin başqa vəzifəli şəxsin səlahiyyətinə aid olan hərəkətləri etməsi; 2) vəzifəli şəxsin yalnız xüsusi hallarda, qanunda və ya qanun qüvvəli aktlarda göstərilən hallarda etməli olduğu hərəkətləri adi halda etməsi; 3) kollegial orqanın etmək hüququ olduğu hərəkətləri vəzifəli şəxsin təkbaşına etməsi; 4) vəzifəli şəxsin heç kimin və heç bir halda etmək hüququ olmayan hərəkətləri etməsi [4, s. 639].

Göstərilən bütün hallar üçün ümumi olan cəhət ondan ibarətdir ki, vəzifəli şəxs qanunla ona verilmiş hüquq və səlahiyyətlərdən kənara çıxan davranışa yol verir.

Obyektiv cəhətdən vəzifəli şəxs tərəfindən xidməti səlahiyyətlərinin hüdudlarından açıq-aşkar surətdə kənara çıxan hərəkətlər edilməsində ifadə olunur.

Əməlin nəticəsi kimi vətəndaşların və ya təşkilatların hüquqlarına və qanuni

mənafelərinə, yaxud cəmiyyət və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeələrinə mühüm zərər vurulması nəzərdə tutulur [5, s. 781].

Subyektiv cəhətdən bu cinayət birbaşa və ya dolayı qəsdlə edilə bilər. Təqsirkar vəzifə səlahiyyətlərini aşdığını dərk edir, bunun fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə, yaxud cəmiyyət və dövlətin qanunla qorunan mənafeələrinə mühüm zərər vuracağını qabaqcadan görür və bu hərəkətləri törətməyi arzu edir və ya bu nəticələrin baş verməsinə şüurlu surətdə yol verir.

Bu əməlin motiv və məqsədi cinayət tərkibinin zəruri əlamətləri sırasına daxil deyildir.

Vəzifə səlahiyyətlərini aşmanın subyektiv vəzifəli şəxsdir.

Vəzifəli şəxsin anlayışı CM-in 308-ci maddəsinin (Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə) şərhində verilmişdir. Qeyddə göstərilir ki, bu fəslin maddələrində “vəzifəli şəxs” dedikdə aşağıdakı şəxslər başa düşülür:

1. hakimiyyət nümayəndələri, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş, yaxud xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət və ya yerli özünüidarə orqanlarını təmsil edən şəxslər, zabit, gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçular, dövlət qulluqçuları (dövlət qulluğunun xüsusi növündə çalışan şəxslər daxil olmaqla), bələdiyyə üzvləri və bələdiyyə qulluqçuları;

2. dövlət orqanlarında seçkili vəzifələrə namizədliyi qanunla müəyyən edilən qaydada qeydə alınmış şəxslər;

3. dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının, *o cümlədən publik hüquqi şəxslərin, həmçinin* kommertiya və qeyri-kommertiya təşkilatlarının rəhbərləri və işçiləri;

4. dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarında, *o cümlədən publik hüquqi şəxslərdə, həmçinin* kommertiya və qeyri-kommertiya təşkilatlarında xüsusi səlahiyyət üzrə təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat

funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər;

5. hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər;

6. xarici ölkələrin dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri, xarici ölkələrin seçkili dövlət orqanlarının üzvləri, beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxsləri və digər qulluqçuları, beynəlxalq parlament assambleyalarının üzvləri;

7. beynəlxalq məhkəmələrin hakimləri və digər vəzifəli şəxsləri, *Azərbaycan Respublikası və ya xarici ölkələrin qanunlarına, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən fəaliyyət göstərən yerli, xarici və beynəlxalq arbitrlər, xarici andlı iclasçılar.*

Hazırda Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində – Vəzifə səlahiyyətlərini aşma – yəni 309-cu maddə aşağıdakı redaksiyada verilmişdir.

309.1. Vəzifəli şəxs tərəfindən xidməti səlahiyyətlərinin hüdudlarından açıq-aşkar surətdə kənara çıxan hərəkətlər etməsi fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafələrinə, yaxud cəmiyyət və ya dövlətin qanunla qorunan mənafələrinə mühüm zərər vurduqda - *iki min manatdan dörd min manatadək* miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə, üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

309.2. Bu Məcəllənin 309.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllər zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədildikdə, yaxud silah və digər xüsusi vasitələrdən istifadə etməklə törədildikdə və ya ağır nəticələrə səbəb olduqda – üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə, üç ildən *səkkiz* ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır [3].

CM-in 309.2-ci maddəsində təhlil edilən cinayətin ağırlaşdırıcı tərkib əlamətləri – CM-in 309.1-ci maddəsində göstərilən əməlin zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmək hədəsi ilə törədilməsi, yaxud silah və digər xüsusi vasitələrdən

istifadə etməklə törədilməsi və ya ağır nəticələrə səbəb olması nəzərdə tutulmuşdur.

Vəzifə səlahiyyətlərini aşma üzücü, zərərçəkmişin ləyaqətini təhqir edən hərəkətlərlə müşayiət olunarsa və zor tətbiq etmə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə bağlı olmazsa, onda əməl CM-in 309.1-ci maddəsi ilə tövsif ediləcəkdir.

Dövlət orqanlarının və ictimai orqanların müəssisələrin və idarələrin, təşkilatların rəhbərləri şikayətlərin qəbul edilməsi və baxılması üçün şəxsən məsuliyyət daşıyırlar. Onlar və yaxud onların müvəkkil etdiyi şəxslər şikayəti mahiyyətə araşdırmalı, əsaslandırılmış qərar qəbul etməli, onun düzgün və vaxtında icrasını təmin etməli, vətəndaşları qəbul edilmiş qərar barədə xəbərdar etməli, şikayət rədd edildikdə isə rəddetmə motivlərini onlara bildirməlidirlər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müddələrinə (maddə 60) əsasən vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının inzibati və məhkəmə təminatı vardır.

“Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, hüquqi şəxslərin, bələdiyyələrin və vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət edə bilər” [2].

Vətəndaşların şikayətlərinə baxılması qaydasını pozma, habelə şikayət üstündə vətəndaşları təqib etmə intizam məsuliyyətinə, bəzən isə cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində iki fəsil vardır ki, bu fəsillərə ancaq xüsusi subyektli tərkiblər daxil edilmişdir: “Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər” və “Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər”. Qanunverici orqan xüsusi subyektli tərkibləri nəzərdə tutan belə adlar altında fəsilləri ayırarkən nəzərə almışdır ki, dövlət aparatının normal fəaliyyətinə və hərbi qulluğun keçirilməsi qaydalarına qəsd edən cinayətləri, yalnız müəyyən səlahiyyət funksiyasını yerinə yetirən vəzifəli şəxslər, habelə hərbi qulluqçular törədə bilər. Vəzifəli şəxs (xüsusi subyekt) olmayanlar vəzifə səlahiyyətlərinin icraçısı ola bilməzlər. Vəzifə

cinayətlərini nəzərdə tutan fəsilə daxil olan yalnız üç tərkib üzrə – vəzifəli şəxsin səlahiyyətlərini mənimsəmə (CM-in 310-cu maddəsi), rüşvət vermə (CM-in 312-ci maddəsi) və vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmə (nüfuz alveri) (CM-in 312-1.2-ci maddəsi) cinayətlərinin subyektivi vəzifəli şəxs olmaya da bilər.

Ümumi vəzifə cinayətləri aşağıdakılardır: Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə (maddə 308); Vəzifə səlahiyyətlərini aşma (maddə 309); Rüşvət alma (passiv rüşvətخورluq) (maddə 311); Vəzifə saxtakarlığı (maddə 313); Səhlənkarlıq (maddə 314).

Yekun olaraq qeyd edək ki, cinayət hüququnun ən mühüm sahəsi olan cinayət tərkibinin mahiyyətini dərinlən bilmədən cinayət hüququnu anlamaq mümkün deyil. Cinayət tərkibi cinayət məsuliyyətinin vahid əsası kimi götürülür. Buna görə də cinayət tərkibinin tədqiq edilməsi qanunçuluğa düzgün əməl olunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bibliografiya

1. Ağayev İ.B. Cinayət tərkibi: Dərs vəsaiti. Bakı: Təhsil, 2005.
2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2016.
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2017.
4. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası. II hissə /hüquq elmləri doktoru, professor F.Y. Səməndərovun redaktəsi ilə. Bakı, 2018.
5. Əfəndiyev E.M. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şərhli (Xüsusi hissə). Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, 2001.
6. Səməndərov F.Y. Cinayət hüququ. Ümumi hissə. Yenidən işlənmiş təkrar nəşr. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2018.
7. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении. Учебник для вузов. Под ред. Н.Ф.Кузнецовой и И.М. Тяжковой. Москва,

«Зерцало-М», 2002.

8. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть. Курс лекций. 6-е издание. Издательство «Проспект», 2019.